

ВЫХАВАННЕ ЦІКАВАСЦІ Ў ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ ДА РОДНАЙ МОВЫ Ў ГУЛЬНЯВОЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВА ЎМОВАХ БІЛІНГВІЗМА

FOSTERING THE INTEREST OF PRESCHOOL CHILDREN IN THEIR NATIVE LANGUAGE IN PLAY ACTIVITIES IN CONDITIONS OF BILINGUALISM

В. І. Такмянiнава, V. I Takmeninova

Дзяржаўная ўстанова адукацыі “Дзіцячы сад №13 г. Магілева”Магілев, Рэспубліка Беларусь

Анотацыя. У артыкуле прадстаўлены метады і прыемы далучэння і выхавання цікавасці ў дзяцей дашкольнага ўзросту да беларускай мовы ў білінгвальнай прасторы з вопыту работы ўстановы дашкольнай адукацыі.

Annotation. The article presents the methods and methods of joining and raising interest in the Belarusian language in preschool children in a bilingual space based on the experience of the preschool education institution.

Ключавыя словы: дашкольны ўзрост, двухмоўе, білінгвізм, гульнявая дзейнасць, маўленчая развіццё

Key words: preschool age, bilingual, bilingualism, game activity, speech development

Беларуская мова - гэта мова нашых продкаў, частка нацыянальнай культуры, адметная асаблівасць, якая адрознівае ўвесь беларускі народ ад іншых нацыянальнасцяў у свеце.

Перед намі, педагагічнымі работнікамі, стаіць важная задача - паказаць заслужанае права беларускай мовы на існаванне сярод іншых моў, даць магчымасць не толькі паслухаць мілагучнасць, прыгажосць і непаўторнасць яе гучання, але і ствараць умовы для яе гучання. Безумоўна, вучыць чалавека новым ведам можна пачынаць у любым узросце і ўсе ж, дашкольны ўзрост – самы спрыяльны. Па меркаванню Н. С. Старжынскай “далучаць дашкольнікаў да роднага слова шляхам увядзення ў нацыянальна-культурны фон беларускай мовы неабходна як мага раней, моманту наведвання дзіцем дашкольнай установы” [2, с. 22] .

З улікам сітуацыі блізкароднаснага двухмоўя “сістэма дашкольнай адукацыі ў Беларусі з’яўляецца білінгвальнай, як па форме (у рэспубліцы дзейнічаюць установы дашкольнай адукацыі з беларускай і рускай мовай навучання), так і па зместу (у суадносінах з вучэбнай праграмай у адукацыйны працэс установы дашкольнай адукацыі ўключаны дзве блізкароднасных мовы)”. Дашкольная адукацыя ў Беларусі дазваляе асабе дзіцяці паўнацэнна развіцца “сродкамі дзвюх моў і прадстаўленымі імі культурамі”. Н.С. Старжынская адзначае, што “навучанне роднай мове ў Беларусі ажыццяўляецца ў спецыфічнай сацыялінгвістычнай сітуацыі, якую можна характарызаваць, як руска – беларускае роднаснае двухмоўе, дзе беларуская мова толькі пачынае займаць месца, якое ёй належыць па праву” [4].

Будзе правільна, калі дзейнасць па навучанню роднай мове і будзе запланавана. Маўленчае развіццё беларускай мовы у дзяцей дашкольнага ўзросту арганізуецца і праводзіцца ў спецыяльна-арганізаваны час - на занятках па спецыяльных метадыках у адпаведнасці з ўзроставымі асаблівасцямі, а таксама ў нерэгламентыраванай дзейнасці.

Знаходзячыся ва ўмовах білінгвізму, дзецям складана авалодаць правільнай гаворкай. Тут патрабуюцца спецыфічныя падыходы і ўмовы да навучання. Для нашых выхаванцаў першай мовай, якой яны авалодваюць, выступае руская мова. Мы ўсе, сказаць па праўдзе, у асноўным размаўляем на рускай мове. На ёй зручней і дакладней можна выказаць свае думкі, пачуцці, запатрабаванні, жаданні. Бацькі выхаванцаў спяваюць сваім дзецям калыханкі, чытаюць казкі, праглядаюць мультфільмы на рускай мове. Пры гэтым далучэнне дзяцей дашкольнага ўзросту адбываецца давольна рана. Дзеці чуюць яе па радые, телебачанню, слухаюць рэкламныя ролікі, спяваюць песні і дэкламуюць вершы ў дзіцячым садку на занятках, святах, забавах. У выхаванцаў ствараюцца “жыццёвыя” уяўленні аб рускай і беларускай мовах.

Дз.М. Дубініна адзначае, што “маўленне становіцца вобразным, непасрэдным і жывым, па-сапраўднаму мастацкім у тым выпадку, калі ў дашкольнікаў выходзіць цікавасць да моўнага багацця, развіваецца ўменне выкарыстоўваць у сваім маўленні самыя разнастайныя выразна-выяўленчыя сродкі. Творы фальклору выконваюць у гэтай справе асноватворную ролю. Яны не толькі пашыраюць веды дзяцей аб навакольным свеце, але і развіваюць уменне тонка адчуваць мастацкую форму, метадыку і рытм роднай мовы” [2, с. 23]. Асноўная ідэя гэтай тэхналогіі - у далучэнні дашкольнікаў да “жывога слова фальклору”.

Пераканаўшыся ў тым, што гэта тэхналогія дасканалая, прагрэсіўная, што “менавіта шляхам азнаямлення дзяцей з беларускім фальклорам можна найбольш лёгка і хутка далучыць іх да паглыбленага разумення вобразнага багацця роднай мовы” педагогамі дзяржаўнай ўстановы адукацыі “Дзіцячы сад №13 г. Магілева” былі рэалізаваны адукацыйныя праекты “Фізкультура ў казках”, “Гуляем і літаратуру вывучаем”. Вынікам адукацыйных праектаў стала серыя гульнявых комплексаў паводле беларускіх народных казках і мастацкіх творах беларускіх аўтараў як паэтычных, так і празаічных. Напрыклад, гульнявыя комплексы паводле беларускіх народных казках “Пшанічны каласок”, “Каза-манюка”, “Два маразы” і інш. Па апавяданню “Яблык” В. Хомчанкі і вершу “Восенню ў садзе” І. Муравейкі - гульнявы комплекс “Яблык”. Гульнявы комплекс “Дапаможам птушкам” уключае вершы “Нашы сябры” С. Шушкевіча, “Верабейчыкі” С. Новіка-Пяюна, “Хлопчык і бусел” А. Дзеружынскага і “Шпак” Т. Кляшторнай. У такіх гульнявых комплексах дзеці дэкламуюць вершы падчас гульні, або выкарыстоўваюць радкі з твораў у змесце гульні.

Гульня для дзіцяці – гэта захапляючы занятак, які прыносіць шмат радасці, задавальнення, а са спалучэннем слоў і рухаў садзейнічае выхаванню цікавасці да роднай мовы. Трэба проста занятак ператварыць у гульню. У гульне дзеці вучацца мове радасна, непасрэдна. Выхаваўчы эфект гульні залежыць не толькі ад атмасферы, якую стварае педагог, але і ад наяўнасці ўзору правільнай гаворкі. Як справядліва заўважаюць Н.С. Старжынская, Дз.М. Дубініна “моўны асяродак, у якім жыве і фарміруецца дзіця як моўная асоба, павінен быць правільным і ў высокай ступені культурным” [3]. Гульня павышае пазнавальную актыўнасць дзяцей, цікавасць да ведаў, развівае матывацыю і ініцыятыву, імкненне да творчай дзейнасці. Самы прасты спосаб далучыць дзяцей да беларускай мовы – гэта ўвядзенне ў спецыяльна арганізаваную і нерэгламентыраваную дзейнасць беларускіх гульняў. Каб у выхаванцаў выклікаць цікавасць да іх, трэба аб’яднаць гульні ў комплексы па розных тэмах. Арганізацыя і правядзенне гульнявых комплексаў – гэта свайго роду незвычайнае вандраванне, цікавае правядзенне часу для дзяцей, дзе ёсць магчымасць не толькі развіць свае фізічныя якасці, але і паразмаўляць на роднай мове падчас гульняў. Галоўнае – падтрымліваць цікавасць і жаданне ў дзяцей размаўляць па-беларуску. Для гэтага гульні знаходзяцца ў лагічнай сувязі паміж сабою. Напрыклад, у гульнявым комплексе “Паляванне на мышэй” падабраны гульні, пра мышэй і паляванне на іх – “Кот і мышы”, “Вожык і мышы”, “Шэры кот”. Гульні выкарыстоўваюцца як ланцужок: у такіх комплексах адна гульня чапляецца за другую па сэнсу, па галоўнаму герою, па сюжэту. Напрыклад, пасля гульні “Грушка” спытаць у дзяцей: “Хто любіць кару з маладзенькіх дрэўцаў аб’ядаць? Вядома – зайчыкі. Значыць запрашаем усіх на гульню “Заінка”. А за гэтай гульней чапляюцца гульні “Зайцы і воўк”, “Ліса і зайкі”, так як зайчыкі ўсіх баяцца, ад усіх уцякаюць: ад ваўка, ад лісы. Значая частка гульнявых комплексаў увайшла ў змест метадычнага дапаможніка “День за днём родной край мы познаем”.

У гульнявой дзейнасці і гульнявых комплексах абавязкова выкарыстоўваем малыя формы фальклору: загадкі, лічылкі, прыказкі і прымаўкі. Мастацкае слова ўпрыгожвае нашу мову і робіць яе афарбаванай. Тое, што дзецям цяжка запомніць на занятках па развіцці маўлення, вельмі лёгка, без асаблівых цяжкасцей атрымліваецца ў гульнявой дзейнасці. Напрыклад, прымаўкі і прыказкі: “Не кажы “гоп”, пакуль не пераскочаш”, “Якая справа, такая і слава”, “Хто пытае, той многа знае”. А лічылкі, якія патрэбны для сумленнай гульні?! Галоўнае ў гэтай справе знайсці прыдатную па сэнсе, назве гульні, па сюжэце лічылку. Напрыклад, у гульне “Блін гарыць” лаўца лепш выбраць такой лічылкай: “Эны, бэны, фіны, лёк, сам Пятровіч бліны пёк! Пёк, пёк, не дапёк, схاپіў шапку, ды ўцек!”

Эфектыўнымі прыёмамі далучэння выхаванцаў да беларускай мовы аказаліся такія, як: цікавае тлумачэнне зместа, правіл, дзеянняў у гульнях. Гэта можа быць кароткая гістарычная

спраўка, прадмет-сюрпрыз, чытанне ўрыўка з казкі, верша, твора, карцінкі з адлюстраваннем: напрыклад, хлопчыка і дзяўчынкі – і запрашэнне паспаборнічаць, або парасона з пытаннем “Ці хочацца пагуляць з гэтым прадметам?” Лагічна і сваечасова прачытаць верш “Дожджык” Т. Кляшторнай. Цікавым для дзяцей можа быць і аповяд бацькоў як гулялі раней. Для гэтага трэба дазнацца ў бацькоў значэнне слоў, напрыклад: “Даведайцеся, што абазначае слова “проса”, “тхор”, “прозвішча” .., тады пагуляем!”. Падымае на больш высокі ўзровень гульні вершы беларускіх паэтаў. Напрыклад для гульні “Кошкі-мышкі” верш “Коцік” Артура Вольскага.

Пашырэнню слоўнікавага запasu дзяцей спрыяў дапаможнік “беларускі кошак” - зручны, мабільны, шматфункцыянальны наглядны сродкак. “Беларускі кошак” паступова папаўняецца прадметнымі малюнкамі, называць якія трэба толькі па-беларуску. На выснове “беларускага кошак” распрацаваны некалькі варыянтаў гульні: “Беларускі куточак”, “Слова называй, карцінку ў кошак апускай”, “Гульні з кошак” і інш.

Выкарыстанне прыёма “беларуская хвілінка” займае тую самую хвіліну і патрэбен прыём для тлумачэння і вывучэння незнаёмага слова (зорка, вясёлка, чырвоны), зварота (паважаныя сябры, бусел-клёка), дыялога для гульні, асабліваці беларускага вымаўлення (чапля, журавель, чырвоны). Тэматыка “беларускіх хвілінак” розная: “Птушкі”, “Імёны”, “Святы”, “Кветкі” і інш.

Такім чынам, вывучаць родную мову можна з радасцю, з жаданнем, кожны раз чакаючы новых гульні, новых беларускіх слоў. Родная мова з’яўляецца значным сродкам засваення дзеці культуры свайго народа, фарміравання пачуцця нацыянальнай годнасці. Авалодванне беларускай мовай садзейнічае фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці дзяцей дашкольнага ўзросту і выступае ў асноўным у якасці мовы нацыянальнай ідэнтыфікацыі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Старжынская, Н. С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў / Н. С. Старжынская. — Мінск : Тэхналогія, 2000. – 223 с.
2. Современные педагогические технологии в образовательном процессе учреждения дошкольного образования : учеб.-метод. пособие / под. общ. ред. В. Н. Шашок ; сост. В. Н. Шашок [и др.] ; ГУО «Акад. последиплом. образования». – Минск : АПО, 2019. – 123 с.
3. Тэхналогія працэсу маўлення і лінгвістычнага развіцця дашкольнікаў у сітуацыі руска-беларускага двухмоўя (аўтар – Н. С. Старжынская)
4. Тэхналогія працэсу мастацка-маўлення развіцця дашкольнікаў у сітуацыі руска-беларускага двухмоўя (аўтар – Д. М. Дубініна)